

Viaskodás egy cigánydallal

Székesfehérvárról Debrecenbe vonatoztam. Végig álltam az úton. Kivételesen nem azért, mert nem találtam ülőhelyet. Hallgatóztam. Szemem az elshahánóban szép színészvásnú filmnek látszó, földeket, vizeket, rügybontó fákat, mocskos, rogyadozó, összeszorult vityillókat, sok üveg szemű, merev panelházakat, békésen bóbiskoló tanácsokat, békésen bóbiskoló tanácsokat mesteri módon keverő látványon.

Hanem a két fülem, mint valami fizetett besúgó, riadt ló, avagy megszállott népdalgyűjtő, hátracsapva a mögöttem zengő, dobogó (néha üvöltöző) fülkébe. A nyolcszemélyes rezekben tizenhárom cigány dalolt, táncolt, röhögött, veszekedett szüntelen változatosságban, miközben valamelyikük kezében szakadatlanul pengett az ütőkopott, de még javában ritmus- és dalképes gitár.

Ingázó melós cigányok voltak. Kissé csiricsarés, de jól öltözött tizenkét férfi. Építőmunkások. Zömök, erőteljes testalkatúak, mindannyian húsz év körüliek egy kivételével, az úgy jó negyvenes. Am a tizenharmadik, igazán „sikár csaj”, egyáltalán nem tűnt afféle vályog Déva várába tapaszító, szelíd menyecskének. Fekete füstkarika-hajú, vérlázító tekintetű, kigyómozgású lány. Farmerje se tapadt hozzá kevésbé feszesen, mint a bőr a kigyóhoz, selyemingé viszont oly átetszően foszladozott, kivált a keble táján, akár (a hasonlatok változatossága kedvéért) ugyan-csak kigyó bőre — vedlés idején. Lehetséges, hogy enyhén kritikus természetű vagyok (szakmai ártalom?), de ószintén szólván inkább néztem mindegyikük feleségének, mintsem bármelyikükének.

Vegyesen énekeltek. Főként cigánydalokat, cigányul, magyarul, aztán magyar népdalt, magyarnótát, slágert, sőt rockot is, de ezeket is cigányul. Azazhogy ezeket nem cigány nyelven, azonban hamisíthatatlan cigány stílusban, hevesen vagy tragikus kutyavonításként elnyújtva, a lehetetlenségig hajlítva, cifrázva, csukló glisszandókkal ékesítve a dallamot, csettintéssel, patintással, csizma dobajjal, füttyel mérve a ritmust.

Lejegyeztem egyik folyton visszatérő daluk szövegét, és megjegyeztem a dallamát. Az az utóbbi nem népi gyökerű, inkább vegyülete olyanféle slágernek, mint a Most jöttem én Vácról kérem..., a Bolyongok a város peremén..., és A villanegra nem apácázárda... Moll dallam, strófánként föl-le kvintváltás.

Ennyit arról, amíhez nem értek. A szöveget jól megértettem, mert elég primitív. Jellegzetes terméke a városias cigány népköltészetnek, amelyről valaha nem egészen hittem el még Bari Károlynak és Lakatos Menyhértnek sem, hogy napjainkban is virulens. Elénekeltem azóta két néprajztudósnak, megszondáztam kéttucatnyi, sokféle forgolódo barátomat: egyikük sem ismerte. Az alábbiakban adom közzé szeretettel, és versszakonként némi élménybeszámolóval.

„Hetvenhárom május elsején nagy balhéba keveredtem én. Leültöttem egy kis hapekot, nem gondoltam akkor, lebukok.”

Oké a balhé, fiúk. Akkor senki se gondolja, hogy lebukik. Amikor a hülyeséget csinálja. Tisztán látom magam előtt azt a május elsejét, mert a románc-hősötöket „személyesen” ismerem. Belevaló, rugóra járó öklű gyerek. Jó melós, ha olyan kedve van. Nagy tintás, ravasz kártyás, rokonok, haverok, lubnyik kedvence. Ti vagytok a hibások. Nem ordítottatok eléggé, így

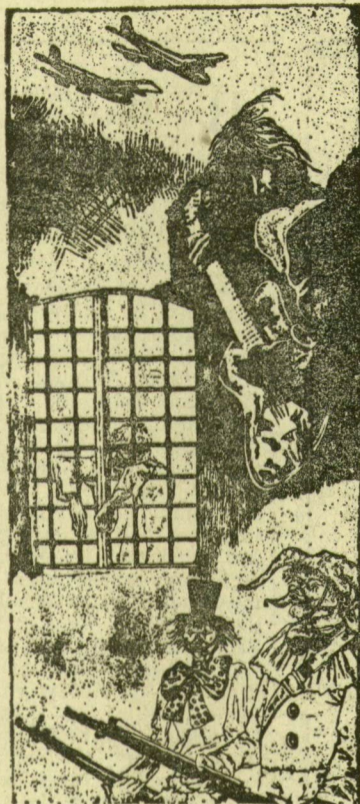
meghallotta, amint a mellettek elcsúszó cingár könyvelő vagy tanár úr kissé didaktikusan duruzsol a felesége fülébe: „Látod drágám, ezeket a cigányokat hiába próbáljuk megváltoztatni. Rapszódikus népség. Dolgoznak. Már amikor, már amikor. Itt ez a gyönyörű liget, ez a szép ünnep. Artikulátlanul gajdolnak, facsemeték letördelve, tulipánok letaposva, sörhappal köpik tele az eget is.” Tudhattátok volna, hogy hősünk nem kedveli az ilyen beszédet. A könyvelő úr is tudhatta volna, elvégre azért volt fánár, hogy ilyenkor neki-lendül az a faluszerte emlegett, egyben-másban már-már Teofilo Stevensonéra emlékeztető jobb horog. De leginkább a TITÁSZ tehet az egészről. Miért pont oda cövetelték azt a beton villanyoszlopok, amelyek a kis hapek tarkóján elvégezte az állcsúcson kezdett műveletet. He de:

„Mert a kis gádzsó megmurdelt, rám a hekus bilincset vert, egy szerencsém volt csak, semmi más, az a hirtelen föllindulás.”

Tehát az a ti szerencséd, ami a veszedelmed. Lám. Vajon szerencse ez valóban? Hát azt a cigánykovácsidőkből rátok ragadt atavizmust mikor veritek már ki a fejetekből, hogy a bilincset még mindig verik. Vagy csak balladában veritek? Mert naturban, vettem észre, jól tudjátok, hogy alkalom esetén a bilincset villantják, kattintják, miként ti a szép ívű dallamok ritmuskíséretét. A Délinél fölöttébb csendben szállatok be a négy taxiba, két URH-val felszerelt rendőr erősen figyelő tekintetétől kísérvé, miközben a tudósító a 12-es buszra várakozott, hogy mindnyájan a Nyugatiba igyekezzünk. Különböző sebességgel. Szerintem legelőször a két rendőr üzenete ért oda, közös érdekünkben. Nem is lett semmi baj. A hivatalos, egyenruhás „közégek” között sem ritkaság a jó hallás. A nyíregyházi gyorsan egy 190 centis, araszos vállú kiskatona is valamelyes zord derűvel figyelte nótáikat rendszeresen tölem két cigarettát, másképp nincs Lorának olyan szép cigányrománca, hogy a kupétek elé mertem volna állni másodsor is. Azt hihettem volna hallgatódzón. Holott. — Az áldott kecskeméti dialektust beszélő kalauz is milyen elretentően figyelmeztetett benneteket: „Gyerökök, ha nem löszök csöndbe, mikö legközelebb erre gyűvök, úgy körösztilhajtom a balalajkát Szolnok fölé, hogy Mezőhögöyösön üti agyon a vajdát.” Jó irányérzéke volt a kalauznak. A Szolnok és Mezőhegyes közé húzható légvonal nagyjából derékszögben metszi a vonat haladási irányát, amely szerinti jobb oldalon zenéltek a cigányok. Es jó arányérzéke is, mert többet nem jött arra, pedig a balalajkáva előléptetett gitár Szolnok körzetében tényleg hallgatott. Hogy aztán annál inkább felzokogjon:

„Elitéltek hét mázsára, rámmereedt a cella rácsa. fönnakadnak rajt a csillagok, de a sötét szemed átragyog.”

Ne csinálj ezt velem szóló, ha Devlát ismerd. Az ilyen vadból siralmasra váltó fordulatoktól, főleg, ha épp te vállalod a szólista felelősségteljes feladatát, te drámai szopránon sziszegő fekete kigyó: én menten elindulnék az étkezőkocsiba, ha a Hajdú expresszen utaznánk. Direkt ezért járok a csak pénteken közlekedő nyíregyházi, mert még büféfülke sincs rajta. A ti kezetekben is mire jó az a sok literes, zöld üveg, amit még Pesten vásároltatok? Hogy megveresdédjék tőle a szemféhéjretek? Hogy eltorzuljon a nóta? A Hajdú más. Megfelelő sze-

möldökjelek után, már-már az arany súlyához közelítő áron kávécsészébe csempészett konyakot kaphatsz, amitől úgy elborít az öntömjénfűst, hogy boldognak érzed magad, ha egy unatkozó civisdáma engedékenyen fogadja bókodat, s utána majd kenegetheted mirhával évekig a sérülést. Ez a mondat már nem neked szól, szép szólistám, ha nem vetted volna észre. Vagy ha igen: csupán azt indoklom, miért utazom szívesebben veletek, mint az elegáns expresszen. Valamiképp becstelenebbnek érzem itt a hangulatot. Tudom, ha egyet mozdulnék feléd, tizenkét éves kés meredne rám, s tán kis hapekká lényegülnék majd az újabb balladában. De azt is jól tudom, hogy férfias nyíltsággal fölajánlott összegért készséggel átengednének a jó kőművesek. Úgyhogy lényegében mindkét vonat egyforma, a továbbiakban ne is próbáljatok megrikatni, hogy útítársatok vagyok, csupán személyes ügy.

„Nagy bűn, amit elkövettem, hótt részegen, szédületben, a büntetés még kegyetlenebb, roma csávó, mondjad, mit tehet.”

Állandóan mentséget kerestek a hősnek. A hirtelen felindulás után újabb enyhítő körülmény az őszinte beismerés. A részegség, remélem, tudjátok, az új Btk. szerint súlyosbít. De ez még hagyján, csak azt a furcsa, harmadik kategóriát hagynátok el. Szédület. Mi az, hogy szédület? Az önérzet fölragyogásának boldog állapota, amikor sólyomszárnyai nőnek a képzeletnek, s oly mozgékonyvá válik ököl és halef? — Ne szédelegjünk már, az jóra nem vihet. A szédület percekig, a következmény évekig tarthat. Ezért vélték kegyetlenebbnek a büntetést, mint a bűnt. Nem nagyon tudok hozzászólni a kérdéshez. Büntetésvégrehajtási intézményben még vendéglátó sem jártam, csak azt tudom, hogy jogalkotásunk a kettő egyensúlyára törekszik. S hogy a roma csávó mit tehet? Leginkább azt, amit ti. Dolgozik. Ha másképp nem, háromszáz-négyszáz kilométerre a szívének oly kedves falutól, az állványokon, a munkásszálláson, túlteltett vonaton is megőrizve dalos kedvét, s nem követ el annál nagyobb bűnt, mint ahogy nem veszi figyelembe az egyik legel-lenszenvesebb szabályközlő táblát, az áthúzott hegedűt.

„Még egyszer ezt nem csinálom, megígérem kicsi párom, hűséges, jó urad leszek ám, szabadulok nyolcvan tavaszán.”

Örvendetes fordulat, boldog vég. Ígéretekben, fogadalmakban sohasem szűkölködünk. Itt az ideje a beváltásnak.

A. SZABÓ JÁNOS

Beldnyí György

Hazatér s a tükörben menetgyakorlatot végez

(Az „Adieu adieu Apollinaire” ciklusból)

Jelenbe hátrál a város
(Valaki van a tükör előtt)
Kávéból torkára hűl az
éj s Guillaume a Szajnába köp
(A kéz megtartja a levegőt)

(Szobrokra röppen a kabát)
Mintha lezuhan madártest:
lúktet a homlok sebzetten
hoj égtáját választ egy út
(Nézi nézi az ember magát)

Asszonyok hidak idő csöndje
és hosszan a fülben zúg az úr
(Ó a kalap s verdeső ing)
(talán a vizen majd elring)
Leírható csak a mozdulat

Szédül a hang ahogy tovább
(Vállán megnyílik a fehér)
Auteuil ez vagy Prága mindegy
(A fény immár derékig ér)
S fent a fej akárha lenne pont

Füvek zubbonyán csillan el:
megkészt haptákbán a század
(Lábát föld övezi) s ime:
ablakból fölpirkad a vér
(Piros kérdőjel teste íve)

Választ a kiáltás nem ad
Fordul s ez lehet előlnézet
A térben bokacsattanás:
kilép az idő az isten
Apollinaire a tükörbe áll

ragyog mint síkok a versben
(Itt benn történhető ami nincs
s az Én megéli a rendet —)
Most már elindul út se kell:
a dimenziókban menetel

Kérdés az ötödik sorban

In memoriam P. K. Z.

Istenre néz — maga így sem isten
nyakán hurokba pontosul e kör
(Hiánnyal kitöltött úr az idő)
De itt írom én hogy hol lebeg ő —
s aki a közben áll: volt vagy nincsen?
(Csöndet ha torzít térbe a tükör)

Hallotta már?

Három pipaklub negyven versenyzője közül a poznaní Andrzejj Glikowsky lett a pipázás idej lennyel bajnok. A győztes a nemzetközi szabályoknak megfelelően a kapott három gramm dohányt egy óra 33 perc és 20 másodpercig szívta. Ez a teljesítmény még mindig egy órával kevesebb a világcúcsnál. Vajon mi lehet ennek a Glikowskyknak a foglalkozása, hogy ilyen nyugodtan, kényelmesen tud órákig pipázni? Ejjeliőr, magyar filmetek játszó mozi pénztárosa vagy ügyintéző egy ingatlankezelő cégnél? Sajnos erről nem szól a híradás.

Thomas Manning, a múlt század tibetológusa feljegyezte, hogy Tibet egyes vidékein elterjedt szokás a „kalaplopás”: bizonyos ünnepeken a férfiak joga van bármely leány vagy asszony fejéről lekupni a fejjedőt, s a zálogért éjszaka kell a tulajdonosnak a férfi lakásán megjelennie.

Kár, hogy nálunk nincs divatban a kalaplopás, mert én már össze is állítottam azon hölgyismerőseimnek a névsorát, akiknek a fejjéről szívesen lekapkodnám az említett holtmit!

A pánik fejvesztett zürzavart, vakrémületet, vaklármát jelentő szavunk. A név (francia közvetítéssel) Pán istenre utal: az ókori görögök az ő megjelenésére vezették vissza például a nyáj megvadulását.

Úgy tűnik, az ókori isten napjainkban is gyakori látogató. Igaz, nem a nyájainkat vadítja, hanem bennünket, azzal, hogy rémhíreket terjeszt. (Ilyenkor „az istenit”, „tényleg igaz?” kérdést szokás feltenni. (Aztán pánikba esünk és megostromoljuk a közérteket és a benzinkutakat.

A 13. század közepén alkotott

orosz törvénytárból, a „Russz-kaja Pravda”-ból (Orosz Igazság) való az alábbi két cikkely:

„Az, ki herceg lovását, szakácsát avagy ajtonállóját veszejt el, negyven grivnát fizet annak fejéért.”

„Az, ki herceg főemberének (intézőjének, bírójának, udvarbélijének) életét veszi, tizenkét grivna vétetik el attól.”

Az árakból ítélve kitűnik: azokban a régi időkben sem becsülték sokra az értelmiséget, egy kétkézi dolgozó már akkor is jóval többet ért.

A tudósok szerint az ember már 7-10 ezer évvel ezelőtt is dolgozott fel magvakat. A régi Egyiptomban harmincfajta kenyert, lepényt vagy süteményt sütöttek. A rómaiaknál a kenyér sütéséhez érto rabszolga tízszer többet került, mint egy harcedzett gladiátor.

Most magamban azt számolgotam, hogy nálunk ki keres többet: egy maszek pék avagy egy hivatalos katona?

Újságból kimásolt hazai hír:

„Az utóbbi időben mind gyakrabban fordultak elő a fővárosban nagy világitási zavarok. A világitászavar nem kímélte meg a miniszterelnöki palotát sem. Eppen minisztertanácscon volt együtt a kormány, amikor a tanácssterem csillárja kialudt. A minisztertanácsot félbe kellett szakítani, de néhány perc múlva ismét folytathatták a tanácskozást — mégpedig quertyafény mellett.

Ez a hír 1930-ban jelent meg egy budapesti lapban. Ilyen málor 1980-ban már bennünket nem érhet. Nincs külön miniszterelnöki palotánk!

KISS GYÖRGY MIHÁLY